

ОСОБЛИВОСТІ ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА В УМОВАХ СВІТОГОСПОДАРСЬКОЇ ДИСПРОПОРЦІЇ

Визначено закономірності розвитку транскордонного співробітництва, його ролі та значення для національної економіки України та її євроінтеграційного спрямування в сучасних умовах світогосподарської диспропорційності. Усе це зумовлює необхідність формування цілісного макроекономічного бачення перебігу змін у глобальному масштабі й актуалізує дослідження основних світогосподарських диспропорцій та ризиків їх впливу на економіку України в контексті формування політики сталого розвитку прикордонних і транскордонних регіонів.

Ключові слова: світогосподарська диспропорційність, євроінтеграційне спрямування, прикордонні регіони, транскордонне співробітництво, політика сталого розвитку, сусідні держави.

Активна роль інтеграційних процесів у світовій економіці протягом останніх десятиліть та утвердження глобалізації як основної тенденції розвитку світового господарства зумовили значні зміни у міжнародному поділі праці (МПП), характері та принципах світогосподарських зв'язків. Кількісні та якісні відмінності залучення окремих країн до інтеграційних процесів призвели до утворення глобальних світогосподарських диспропорцій. Суперечливість глобалізації зумовлена високими темпами розвитку науки і техніки, інформаційно-комунікаційних технологій, масовим характером сучасного виробництва тощо. Водночас украй нерівними є ефекти для країн світу – зростають переваги найрозвинутіших з них та вузької групи нових індустріальних країн зі значним потенціалом міжнародної конкурентоспроможності.

З розширенням економічних, політичних, культурних взаємодій унаслідок глобалізації посилюється диспропорційність у різних сферах, формуючи якісно новий глобальний рівень проблем, ризиків і загроз. У світовому економічному розвитку насамперед зросли диспропорції складових національного багатства та відтворювальної структури ВВП, світової торгівлі товарами і послугами та ринків капіталу, інвестиційних процесів та територіального розвитку, що спричинило секторальні зрушення у національних економіках та інституційні диспропорції.

Набуття Україною незалежності й розбудова її державності висувають нові вимоги до проблем адаптації вітчизняної економіки в умовах інтеграції та глобалізації в сучасному світі. Як і інші країни, Україна не вирішить власні проблеми без урахування впливу глобальних факторів та імперативів нової світової ери та формації.

Так, розвиток процесів інтеграції зумовлює посилення процесів регіоналізації, підвищуючи значення прикордонних регіонів країни як економічних агентів міжнародного рівня у контексті формування і підтримки конкурентоспроможності національних економік, подолання диспропорційного розвитку транскордонних регіонів, зміцнення добросусідських відносин та створення умов для координації дій у сфері інтеграції суміжних країн.

Безперечно, сьогодні транскордонне співробітництво (ТКС), як особлива ознака державної регіональної політики, створює додаткові можливості подолання диспропорційності та прискорення розвитку прикордонних територій країн шляхом об'єднання зусиль та мобілізації регіональних ресурсів. Різноманітні форми ТКС є інноваційним елементом і рушійною силою для сталого розвитку прикордонних і транскордонних регіонів, "полюсами зростання" у периферійних прикордонних регіонах.

Більшість прикордонних територій у країнах менш розвинуті, ніж центральні. Нині у транскордонних регіонах виникає безліч спільних проблем (диспропорцій) в екологічній, транспортній, економічній, культурно-освітній, соціальній та інших сферах, для розв'язання яких потрібно об'єднувати зусилля. Розвиток транскордонного співробітництва за збереження специфіки, самобутності й індивідуальності кожної зі сторін дає змогу успішно вирішувати місцеві питання, максимально використовуючи регіональний потенціал для підвищення якості життя населення та подолання диспропорційного розвитку прикордонних регіонів. Саме цим визначається актуальність цієї тематики, яка має довгостроковий стратегічний характер.

Транскордонне співробітництво як окремий напрям взаємодії прикордонних територій набуло значного розвитку в Україні наприкінці ХХ ст., привернувши увагу багатьох науковців у сферах економіки, демографії, соціології, екології, географії тощо. У наукових дослідженнях переважно розглядаються політичні, економічні, суспільно-географічні, екологічні та інші аспекти функціонування євро регіонів як однієї з форм транскордонного співробітництва.

Нині визначення місця і ролі України в сучасному світі, зокрема в європейському геополітичному просторі, стає актуальним та важливим завданням українського державотворення загалом і української науки зокрема. Процес становлення нашої країни як повноцінного члена європейської спільноти залишається проблематичним. Тож питання, коли саме будуть реалізовані євроінтеграційні наміри України, чи будуть вони здійснені взагалі, і якщо будуть, то в якій конфігурації ключових сфер державного й громадського життя на сьогодні відкриті.

Об'єктивний аналіз внутрішньої й зовнішньополітичної ситуації, власного історичного досвіду і досвіду сусідніх країн набуває нині величезної ваги як для теорії і практики національного державотворення, так і для розв'язання гострої проблеми самоорієнтації, самоусвідомлення України в якісно новому просторі всесвітньої історії.

Міжрегіональне та транскордонне співробітництво в Україні досліджують науковці Ужгородського відділу Інституту світової економіки і міжнародних відносин НАН України, Інституту регіональних досліджень НАН України (м. Львів), Інституту проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України (м. Одеса), Інституту економіки та прогнозування НАН України (м. Київ) та ін. Ці проблеми вивчали багато вітчизняних (В. Будкін, Б. Буркінський, О. Вишняков, С. Гакман, М. Долішній, В. Євдокименко, Є. Кіш, М. Козоріз, Н. Луцишин, П. Луцишин, В. Ляшенко, Ю. Макогон, М. Мальський, А. Мельник, В. Мікловда, А. Мокий, В. Пила, С. Писаренко, І. Студеніков) та зарубіжних (П. Еберхардт, Р. Федан, Т. Коморніцкі, Т. Лієвські, З. Макела, М. Ростішевські, А. Стасяк, З. Зьоло (Польща), Б. Борісов, М. Лієва (Болгарія), С. Романов, В. Білчак, Л. Вардомський, Й. Зверев (Росія), П. Кузьмшин, Ю. Тей (Словаччина), Д. Віллерс (Німеччина), Р. Ратті, Г. Чуді (Швейцарія) та ін.) дослідників. Окремі теоретико-методологічні та методичні питання транскордонного співробітництва та діяльності євро регіонів розробляли Г. Балабанов, П. Беленький, Б. Данилишин, В. Дергачов, В. Нагірна, О. Топчів, О. Шаблій та ін.

Дослідження та аналіз структурних змін в економіці регіонів України за період розбудови її державності й формування сучасної економічної моделі в умовах світогосподарської диспропорційності проводили В. Геєць, Л. Шинкарук, Т. Артюмова, Т. Голікова та ін. Вчені розкрили глобальні чинники розвитку та формування сучасної структури економіки, довели, що основне коло масштабних структурних проблем і структурних обмежень розвитку зосереджене передусім у провідних галузях і сегментах національної економіки та зумовлене низькою ефективністю інституту держави у структурних перетвореннях.

Над дослідженням інтеграційних процесів у транскордонних регіонах України працювали З. Петренко, Р. Дацків, Н. Колінко, О. Урбан, Н. Мікула, Т. Терещенко, А. Баян та ін.

У працях зазначених авторів аналізуються питання становлення та розвитку транскордонного співробітництва, його ролі для національних економік країн-учасниць та інтеграційних процесів взагалі. Оцінюються та характеризуються форми та види транскордонного співробітництва, акцентується увага на особливостях їх здійснення в сучасних умовах, розглядаються загальні напрями розвитку цієї сфери економічних відносин. Проте питання розвитку транскордонного співробітництва в умовах глобалізації, європейської економічної інтеграції та світогосподарської диспропорційності, а також його значення для країн з трансформаційною економікою ще недостатньо висвітлені в літературі. Це стосується також сучасних концепцій транскордонного співробітництва й особливостей їх реалізації, окремих аспектів організаційно-економічного забезпечення та його ролі для розвитку як прикордонних регіонів, так і національної економіки України.

Актуальність і наукова значущість окресленої проблеми зумовили вибір теми дослідження, постановку його мети і цілей.

Мета статті – визначення закономірностей формування і розвитку транскордонного співробітництва, його ролі та значення для національної економіки, її євроінтеграційно-

го спрямування в сучасних умовах світогосподарської диспропорційності. Усе це визначає необхідність формування цілісного макроекономічного бачення перебігу змін у глобальному масштабі й зумовлює актуальність дослідження основних світогосподарських диспропорцій та ризиків їх впливу на економіку України в контексті політики сталого розвитку прикордонних і транскордонних регіонів.

Реалізовано такі цілі дослідження:

- визначено головні принципи транскордонного співробітництва в Європейському Союзі;
- запропоновано ключові напрями реалізації транскордонного співробітництва прикордонних областей України з країнами-сусідами;
- конкретизовано основні закономірності формування та розвитку транскордонного регіону, які доцільно враховувати при виборі організаційних форм ТКС;
- виокремлено перелік особливостей, характерних для функціонування євро регіонів як форми ТКС.

Сьогодні найважливішим завданням політики транскордонного співробітництва є нівелювання негативного впливу кордонів на життєвий рівень громадян. Цими проблемами на європейському рівні займаються такі організації, як Рада Європи, Європейський Союз, Європейська асоціація прикордонних регіонів тощо. Основна мета їх діяльності – прагнення проводити єдину політику в транскордонному співробітництві, спрямовану на задоволення загальноєвропейських інтересів за допомогою встановлення загальних правил, відображених у міжнародних конвенціях та угодах, до яких приєднуються окремі держави.

Транскордонне співробітництво полягає у будь-яких спільних діях, спрямованих на посилення та поглиблення добросусідських відносин між територіальними громадами або органами влади, які перебувають під юрисдикцією двох і більше договірних сторін, та укладання з цією метою необхідних угод або домовленостей [7]. Воно здійснюється в межах компетенції територіальних громад або органів влади, визначеної внутрішнім законодавством.

Транскордонне співробітництво всередині країн Європейського Союзу розвивається дещо інакше, має інші цілі (досягнення повної інтегрованості транскордонного простору), ніж на зовнішніх кордонах ЄС, чи між іншими країнами, що не входять до його складу. В Європейському Союзі ТКС має спеціалізовану та вузькоспрямовану базу для роботи у таких галузях (на прикладі діяльності євродистриktу Страсбург – Кельн) [7]:

- уніфікація мереж далекого транспортного сполучення (швидкісні потяги TGV – ICE);
- розширення мережі близького прикордонного транспортного сполучення;
- спільні маркетингові заходи для створення єдиної марки (символів) євродистриktу;
- спільний веб-портал;
- створення ресурсного центру з питань прикордонного співробітництва;
- розширення співпраці у сферах захисту громадського порядку та роботи правоохоронних органів;
- посилення співробітництва у сфері охорони навколишнього середовища (зокрема, захист від шуму, збереження атмосфери та демаркація заповідників тощо);
- співпраця між службами швидкої допомоги;
- покращання кваліфікації фахівців з питань бухгалтерського обліку та фінансової звітності, зокрема приватних підприємців;
- обмін інформацією між агенціями з питань працевлаштування;
- співробітництво між навчальними закладами та обмін учнями;
- вивчення мов відповідних країн (французької та німецької) в усіх школах з метою забезпечення білінгвізму як необхідної запоруки розвитку євродистриktу.

На зовнішніх кордонах ЄС транскордонне співробітництво має на меті підвищення життєвого рівня жителів прикордонних регіонів при формуванні необхідного рівня безпеки для країн Союзу [7].

У транскордонному співробітництві прикордонних областей України з країнами-сусідами загалом можна виокремити три основні напрями:

- 1) транскордонне співробітництво на кордоні України з країнами – членами ЄС;
- 2) транскордонне співробітництво з колишніми радянськими республіками (Росія, Білорусь, Молдова);

3) прибережна співпраця між Україною та Туреччиною.

Економічна взаємодія між Угорщиною та Україною, тобто співпраця між Закарпатською та Саболч-Сотмар-Берегівською областями (Карпатський єврорегіон) є найінтенсивнішою та найефективнішою. Для транскордонної співпраці між цими двома регіонами характерна наявність дієвої Концепції спільного розвитку прикордонних територій. Загальна мета та основні завдання Концепції, які визначають принцип стратегії розвитку українсько-угорського співробітництва, – це сприяння спільному згуртуванню, підвищення якості життя населення прикордонного регіону за умов максимального використання наявних можливостей.

Транскордонне співробітництво між Словаччиною та Україною залишається практичним і дієвим засобом зміцнення міждержавних відносин та вирішення регіональних проблем. Ці заходи відбуваються у межах фінансування програми “Interreg IIIA TACIS” – “Україна – Угорщина – Словаччина”. Відповідно до умов цієї програми Закарпаття визначено цільовим регіоном.

Політико-економічні відносини між Україною та Польщею мають специфічний, але стабільний характер. В основі принципів транскордонного співробітництва – географічні та економіко-господарські чинники, спільні для обох країн. Україна та Польща розташовані у регіоні Центрально-Східної Європи, є безпосередніми сусідами, кордон між ними становить 542 км. Очевидно, що територією Польщі, а особливо України пролягає так звана історико-стратегічна межа між Росією та рештою Європи.

Щодо українсько-румунського транскордонного співробітництва, то з огляду на загальноправову неврегульованість двосторонніх міждержавних відносин, воно є найскладнішим. Економічні відносини між Румунією та Україною останнім часом розвивалися завдяки підтримці різних фондів, зокрема програмі “TACIS-PHARE” – “Україна – Румунія”.

Специфіка транскордонного співробітництва України з Росією, Білоруссю та Молдовою обумовлена впливом чинників не стільки економічного, скільки політичного характеру. Після розпаду СРСР була створена Співдружність Незалежних Держав, але в подальшому ця міжнародна організація довела свою неефективність і недієздатність. Разом з тим підтримання позитивних відносин з Російською Федерацією, незважаючи на суттєві політичні розбіжності, є одним із найважливіших стратегічних завдань української влади на сучасному етапі [10].

Міжрегіональне співробітництво між Україною та Туреччиною базується на таких загальних ознаках: географічне розташування, схожість інтересів у просуванні економічної, соціальної, екологічної, культурної та іншої діяльності, наявність спільних проблем. Основою для його розвитку можуть стати чинники, що стосуються територіального поділу праці та визначають місце в ньому окремих регіонів і територій. Прикладом успішної взаємодії регіону з європейськими структурами є реалізація двох довгострокових проектів. Перший з них – розвиток Євразійського транспортного коридору в рамках програми “TRASECA”, що фінансується Європейським Союзом і передбачає надання технічної допомоги для забезпечення транспортного сполучення в напрямку “Захід – Схід”: із Європи через Чорне море, Кавказ і Каспійське море до Центральної Азії [2].

З огляду на набутий європейський і вітчизняний досвід, можна стверджувати, що основними інституційними формами транскордонного співробітництва є:

- “робочі спільноти”, які базуються на певних угодах, мають обмежені можливості й рідко залучаються до європейських програм розвитку прикордонних територій;
- установчі договори, потрібні для виконання певних програм;
- єврорегіони [8].

Ключові фактори в розвитку спільних структур для транскордонного співробітництва мають такі особливості:

- вони можуть бути засновані лише відповідно до потреб тривалого та різнобічного співробітництва і не повинні бути першим кроком у розвитку співробітництва;
- структури, які мають повноваження для прийняття рішень, повинні ґрунтуватися на рівному представництві партнерів по обидва боки кордону;
- кожна форма співробітництва, а нерідко і географічні умови території впливають на практичне вирішення проблем розвитку регіону [8].

Рекомендовані етапи розвитку транскордонного співробітництва:

- вивчення наявних зв'язків між партнерами;
- визначення стратегії розвитку;
- розроблення та забезпечення програм розвитку;
- моніторинг і оцінювання.

Отже, найпростішою формою транскордонного співробітництва є прямі контакти між територіальними громадами – містами, селищами, здебільшого неформальні та спрямовані на спільні дії в разі виникнення надзвичайних ситуацій. Співпраця на неформальній основі можлива, якщо немає взаємних фінансових зобов'язань.

Співпраця формується на договірній основі, якщо виникають довгострокові відносини між територіальними громадами або органами влади та в разі виникнення взаємних зобов'язань у наданні послуг, продукції, інформації, а також фінансових зобов'язань. Відтак можна виокремити дві форми співпраці: безпосередньо за укладеними транскордонними угодами або шляхом формування органу транскордонного співробітництва.

За укладеними угодами співпраця передбачає періодичні зустрічі сторін, формування спільних комітетів та робочих груп з метою координації та об'єднання зусиль для вирішення спільних проблем. Діяльність учасників спільних комітетів та робочих груп може фінансуватися кожною стороною самостійно або шляхом об'єднання коштів на окремому спільному рахунку [5].

У ст. 5 Закону України “Про транскордонне співробітництво” передбачено такі сфери діяльності та організаційні форми транскордонного співробітництва:

- у межах створення єврорегіону;
- шляхом укладання угод про транскордонне співробітництво в окремих сферах;
- завдяки встановленню та розвитку взаємовигідних контактів між суб'єктами транскордонного співробітництва.

Відповідно до законодавства України суб'єкти ТКС можуть обирати й інші форми транскордонного співробітництва.

Транскордонне співробітництво у межах повноважень його суб'єктів в Україні може здійснюватися в економічній, соціальній, науково-технічній, культурно-освітній, екологічній та інших сферах, а також у питаннях надання взаємної допомоги у надзвичайних ситуаціях [1].

Основні закономірності формування та розвитку транскордонного регіону, які доцільно враховувати при виборі організаційних форм транскордонного співробітництва, такі:

1. З огляду на те, що транскордонний регіон є територіальною системою, яка складається з підсистем, що належать до різних суспільно-господарських просторів, спосіб організації його структури становить комбінацію засобів, за допомогою яких організовані структури складових підсистем.

2. Структура транскордонного регіону має поліцентричний характер і організована навколо тієї кількості домінантних осередків мережі поселень (центрів), яка відповідає числу територіальних підсистем транскордонного регіону.

3. Кожна з підсистем має різний ступінь відкритості щодо свого суспільно-економічного простору, а також решти підсистем. Структура системи по-різному віддалена від стану рівноваги (недостатня чи мінімальна чутливість системи до зміни структури) і реагує з різним запізненням на будь-які зміни. Так само різною є й відкритість до конкретних підсистем регіональної системи стосовно переміщення людей, благ, інформації, знань та енергії.

4. Перехід до іншого стану структури можливий завдяки нелінійній природі зв'язків і залежностей у регіональній системі, з урахуванням наявної різниці в межах окремих підсистем.

5. Зв'язки та залежності системи мають здебільшого причинно-зворотний характер. З одного боку, це сприяє посиленню змін, що виникли у процесі функціонування системи, завдяки чому стає можливим набуття різних станів. З другого боку, зворотний вплив виконує роль механізму самоконтролю, що запобігає таким змінам структури, які могли б загрожувати її існуванню. Так само різним може бути характер зворотних впливів щодо зв'язків та залежностей вищого порядку, а тому процеси виникнення та зміцнення змін в окремих підсистемах транскордонного регіону можуть відбуватися неоднаково. Порівняно з моноцентричним суспільно-економічним регіоном з'являється новий вид зворотних

зв'язків, пов'язаних з відносинами на рівні домінуючих центрів мережі поселень – транскордонне співробітництво.

6. З поліцентричним характером пов'язано те, що рівень інтеграції регіональної структури нижчий порівняно з вузловим (внутрішнім) регіоном, що також зумовлює зміни структури транскордонного регіону, які є повільнішими і не обов'язково охоплюють цілу систему. Процеси самоконтролю відбуваються не лише в межах підсистем, а координуються домінуючими центрами, водночас спираючись на зв'язки між ними.

7. Транскордонний регіон – поліструктурний об'єкт, бо, за визначенням, поліструктурність допускає синхронне співіснування формальних, змістовних і повних структур, які властиві різним наборам відносин і перетворень, виявленим на всіх рівнях функціонування системи, і охоплюють як цілі підсистеми, так і окремі елементи. Тому основним підходом до дослідження транскордонних регіонів є системно-структурний аналіз [7].

Можна виокремити такі форми ТКС: транскордонні кластери; транскордонне партнерство; трансрегіональні інноваційні партнерства; прямі контакти (неформальний характер); клондайкінг та єврорегіони.

До нових форм транскордонного співробітництва насамперед належать транскордонні кластери, до складу яких входять інституції та фірми, розміщені на суміжних прикордонних територіях держав.

Відповідно до п. 6 розпорядження Кабінету Міністрів України від 10.09.2008 № 1214-р Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України спільно з Національною академією наук України були визначені співвиконавцями заходів з розроблення “Національної стратегії формування та розвитку транскордонних кластерів” як інструменту здійснення державної регіональної політики у транскордонних регіонах з метою підвищення конкурентоспроможності останніх. Розроблення Стратегії має ґрунтуватися на дослідженні транскордонних регіонів з огляду на спільні взаємодоповнюючі галузі виробництва товарів та послуг в обох частинах регіону, виявленні проблемних питань теоретичного, правового та практичного характеру щодо ідентифікації транскордонних кластерних ініціатив та кластерів, а також методологічних підходів до їх виявлення, формування та підтримки. У Стратегії має відобразитися загальне бачення держави стосовно створення і підтримки розвитку транскордонних кластерів з урахуванням специфіки кожного прикордонного/транскордонного регіону України. При дослідженні кластерних ініціатив доцільно на першому етапі згрупувати області на ділянках кордону з країнами ЄС, з країнами СНД та на приморських територіях [6].

Кластерами можуть бути невеликі мережі малого та середнього бізнесу на мікротериторії (менше ніж 50 підприємств). Найбільш узагальнено кластери визначають як групи незалежних компаній та асоційованих інституцій, котрі:

- співпрацюють і конкурують;
- географічно зосереджені в одному чи сусідніх регіонах (навіть якщо кластер охоплює кілька країн);
- спеціалізуються в конкретній сфері діяльності, пов'язані спільними технологіями та навичками;
- традиційні або інноваційні (більшість кластерів базується на традиційних засадах);
- інституціоналізовані (є підрозділ з управління кластерами) або неінституціоналізовані [7].

Ще однією з організаційних форм транскордонного співробітництва, можливості якої доцільно використати в Україні, є транскордонні партнерства. Мета їх створення і діяльності полягає в охороні здоров'я, розвитку фізичної культури та спорту, задоволенні духовних та інших нематеріальних потреб, охороні прав і законних інтересів громадян та організацій, вирішенні конфліктів і наданні юридичної допомоги тощо. Ключова особливість партнерств – прагнення сторін досягти того, чого неможливо зробити поодиноці, шляхом об'єднання навичок та певних ресурсів. Обов'язковими умовами є спільне бачення цілей.

Трансрегіональні інноваційні проекти фокусуються на виконанні заходів, що базуються на результатах реалізації регіональних стратегій інновацій та трансферу технологій і розвитку інфраструктури чи проектів регіональних інноваційних стратегій у транскордонному просторі, тобто водночас по обидва боки кордону.

Клондайкінг як форму транскордонного співробітництва часто застосовують морські держави (США, Норвегія, Росія). Зміст клондайкінгових операцій (надалі – клондайк) полягає у спільному промислі морепродуктів у відкритому океані в межах 200-мильної зони комерційних інтересів однієї зі сторін. Такий досвід доцільно використати в Чорному та Азовському морях [6].

Особлива форма співпраці прикордонних територій – єврорегіони. Хоча цим терміном позначається велика частина форм транскордонної співпраці в Європі, проте він офіційно не закріплений. Єврорегіони розглядаються як засіб, що сприяє інтеграції певної країни у європейські структури, а також інструмент, що сприяє врегулюванню можливих територіальних проблем двох держав, знімає напруження в частині ймовірних територіальних претензій, дає змогу вирішувати проблеми, пов'язані зі становищем національних меншин. З огляду на це, доцільно дати таке визначення єврорегіону: форма транскордонного співробітництва між територіальними громадами або місцевими органами влади прикордонних регіонів двох або більше держав, що мають спільний кордон, спрямованого на координацію спільних зусиль і здійснення узгоджених заходів у різних сферах життєдіяльності відповідно до національних законодавств і норм міжнародного права з метою розв'язання спільних проблем та в інтересах людей, що заселяють його територію по різні боки державного кордону.

У 2004 р. в Україні з'явилося законодавчо закріплене визначення поняття “єврорегіон” як “організаційної форми співробітництва адміністративно-територіальних одиниць європейських держав, що здійснюється відповідно до дво- або багатосторонніх угод про транскордонне співробітництво”. Проте наведену дефініцію вважаємо адекватнішою в науковому сенсі й такою, що враховує всі риси, притаманні феномену єврорегіонів [9].

Єврорегіонам властиві певні особливості, які можна поділити на кілька груп. До першої групи особливостей, характерних для функціонування єврорегіонів як форми транскордонного співробітництва, належать правові аспекти:

- створення єврорегіону не зумовлює виникнення нового адміністративно-територіального утворення зі статусом юридичної особи;
- правове регулювання на території кожного з членів єврорегіону здійснюється відповідно до чинного законодавства держави, до якої він належить;
- керівні органи єврорегіону виконують координаційні функції і не мають владних повноважень, а також не можуть замінити органи влади, що діють на території кожного з його членів [3].

Другу групу особливостей можна охарактеризувати як політичну. Єврорегіони:

- не діють проти інтересів національної держави;
- не є наддержавними утвореннями;
- не замінюють зовнішньополітичні функції держав, адміністративно-територіальні одиниці яких є їх членами.

Третя група – історичні особливості. У більшості випадків єврорегіони охоплюють території, що мають спільне історичне минуле і навіть колись входили до складу однієї держави. Інколи до складу єврорегіонів входять райони, які у більш чи менш віддаленому минулому мали так званий спірний статус, тобто право володіння ними однією країною оскаржувалося сусідньою.

Особливості четвертої групи пов'язані з національним складом прикордонних територій. Переважно це багатонаціональні території або регіони, де проживають представники декількох етнічних груп. Часто на територіях суміжних прикордонних регіонів проживають представники численної національної меншини, яка репрезентує національну більшість населення країни, розташованої по той бік кордону.

П'ята група особливостей зумовлена тим, що території або регіони, які входять до складу єврорегіонів, є периферійними щодо адміністративних центрів своїх країн.

Шоста група особливостей полягає в тому, що всім територіям або районам, які входять до складу єврорегіонів, притаманні спільні проблеми транскордонного характеру. Для розв'язання їх необхідне поєднання зусиль територіальних громад або органів влади держав-сусідів. Переважно до таких проблем належать екологічні та природоохоронні, розвиток прикордонної інфраструктури, транспорту та комунікацій, раціональне використання трудових ресурсів, забезпечення умов для розвитку етнічних меншин.

Сьома група характеризується чітко визначеними спільними інтересами членів єврорегіонів. Для неї типові інтереси в торгово-економічній площині з урахуванням місця регіонів-членів у міжтериторіальному поділі праці, сфері спільного розвитку туристичної діяльності, наданні взаємних послуг через державний кордон, створенні мережі співробітництва у науці, освіті та культурі. Універсальна сфера спільних інтересів для членів будь-якого єврорегіону – визначення спільної стратегії просторового розвитку [4].

Отже, транскордонне співробітництво – це специфічна сфера зовнішньоекономічної, політичної, екологічної, культурно-освітньої та інших видів міжнародної діяльності, що здійснюється на регіональному рівні, і, охоплюючи всі загальні форми, відрізняється необхідністю та можливостями активнішого їх використання, а також низкою таких особливостей: наявністю кордону і необхідністю його облаштування, спільним використанням природних ресурсів і, відповідно, вирішенням проблем екологічної безпеки, ширшим взаємним спілкуванням населення сусідніх держав та міжособистісними зв'язками людей, значно вищим навантаженням на інфраструктуру (дороги, зв'язок, сфера обслуговування, транспортна інфраструктура).

Єврорегіон є однією з найефективніших форм транскордонної співпраці в Європі, включно з Центральною Європою та Україною. Наявні інституційні, правові та організаційні моделі побудови єврорегіонів уже давно апробовані на території Європейського континенту і демонструють, що залучення певної території до діяльності єврорегіону, а також процесів транскордонного співробітництва взагалі сприяє вирішенню традиційних проблем соціально-економічного розвитку, налагодженню співпраці з партнерами по інший бік кордону, надходженню інвестицій та формуванню контактів між різними етнічними групами в умовах сучасної світогосподарської диспропорційності.

Основними напрямками співробітництва єврорегіонів є поєднання зусиль в економічній сфері, розбудові соціальної, інформаційної та виробничої інфраструктури, будівництва та модернізації інфраструктури кордону, розвитку транспортної мережі, науковій та культурній співпраці, охороні навколишнього природного середовища, обміні досвідом між відповідними органами виконавчої влади та місцевого самоврядування, взаємній допомозі в ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, боротьбі зі злочинністю і нелегальною міграцією тощо.

Використані джерела

1. Про транскордонне співробітництво : закон України від 24.06.2004 № 1861-IV (ст. 1) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1861-15>.
2. Дейнеко Л. Розвиток транскордонного співробітництва Причорноморського регіону / Л. Дейнеко, Є. Бойко, І. Іртищева // Економіст. – 2010. – № 7. – С. 61–63.
3. Дікарев О. І. Транскордонне співробітництво: аспекти міжнародних відносин, права, економіки / О. І. Дікарев, П. П. Гаврилко. – Ужгород, 1999. – 184 с.
4. Зінько І. Актуальні проблеми регіоналістики як науки / І. Зінько // Вісн. Львів. ун-ту. Сер. “Міжнародні відносини”. – Л. : ЛНУ ім. І. Франка, 2001. – Вип. 5. – С. 12–15.
5. Мікула Н. Міжтериторіальне та транскордонне співробітництво : монографія / Н. Мікула. – Л. : ІРД НАН України, 2004. – 395 с.
6. Мікула Н. А. Сучасний стан та перспективи розвитку транскордонного співробітництва в Україні : нац. доп. (Основні положення проекту) / Н. А. Мікула, В. В. Толкованов // Регіональна економіка. – 2010. – № 3. – С. 7–19.
7. Мікула Н. Транскордонне співробітництво : навч. посіб. / Н. Мікула, В. Толкованов. – К. : Крамар, 2011. – 259 с.
8. Носата Н. Посібник з транскордонного співробітництва. Проект ТАСІС “Карпати 2003–2011” / Н. Носата, М. Лендбел, В. Чопак та ін. – АРР Закарпаття, 2005. – 70 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.arr.com.ua/files/sitefiles/book2.pdf>.
9. Цехановіч В. Б. Єврорегіони як форма транскордонної співпраці / В. Б. Цехановіч // Держава та регіони. – 2008. – № 8. – С. 226–229.
10. Чучка І. М. Транскордонне співробітництво в контексті економічної безпеки України / І. М. Чучка, Р. І. Молдованчук // Актуальні проблеми економіки. – 2010. – № 9 (111). – С. 92–98.